

Anadolu Medeniyetlerinden Kültür Yansımaları, Yavuz Tatiş Koleksiyonu, Editör: M. İskender Targaç, İzmir 2003, 168 s. ISBN 975-288-364-8

Büyük boy ve tamamen renkli olan kitabın basımı ileri düzeyde gerçekleştirilmiştir. Editör Targaç'ın Önsöz'ü ve Tatiş'in "Koleksiyonu'nun Notu" başlıklı kısa bölümlerden sonra Prof. Dr. Hasan Malay'ın Sunuş'u yer almaktadır. Ne yazık ki bu üç bölümde de koleksiyoner Nuri Yavuz Tatiş ve koleksiyonu hakkında hiçbir bilgi verilmemiştir. Oysaki İzmir Arkeoloji Müzesi kayıtlarına göre, 3000'i aşkın eser bulunan bu koleksiyon, önemli bir birikimi oluşturmaktadır. Koleksiyonerin toplamaya ne zaman başladığı, eserleri nasıl elde ettiği, niçin bu denli geniş türde eser topladığı, nasıl muhafaza ettiği gibi bir çok soru cevapsız kalmaktadır. Kitapta, ayrıca bazı eser gruplarının neden zikredilmediği ve eserlerle temsil edilmediğini ise anlamış değiliz. Çünkü bu koleksiyonda ayrıca Urartu, Kıbrıs-Doğu Akdeniz, Frig eserleri yanında İç Anadolu'dan tanınan Darboğaz boyalıları¹, çoğunlukla Neolitik ve Kalkolitik çağa konulan taş baltacıklar ile çakmaktaşıdan ok uçları, Batı Anadolu'dan tanınan Kilya tipi idoller ve Güneydoğu Anadolu'dan tanınan Suriye şişeleri ile Smeared Wash Ware'ler de bulunmaktadır. Ayrıca M.Ö. II. bine tarihlenen tunçtan ok uçları, yassı ve kolcuklu baltalar ve bıçaklar da vardır.

Kitap altı bölümden oluşmaktadır ve hepsi bilimadamları tarafından hazırlanmıştır. "Protohistorik Çağ" (s.10-13) bölümü, İstanbul Üniversitesi'nden Yrd.Doç.Dr. Şevket Dönmez tarafından hazırlanmıştır. Bu bölümde yer alan iki çivi yazılı tablet, Sümerolog Veysel Donbaz tarafından işlenmiştir. "Arkaik, Klasik, Hellenistik, Roma devirleri"ni kapsayan dört bölüm (s.36-118), Ankara Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Erhan Öztepe tarafından hazırlanmıştır. Bu bölümlerde yer alan Yunanca yazıtlar ise Prof. Dr. Hasan Malay tarafından çözümlenmiştir. Ayrıca bu kısımda Hasan Beden ve Umur Atrek koleksiyonlarından devredilen eserler de vardır. "Bizans eserleri" (s.118-150) ise Prof. Dr. Tsuji Shigebumi adlı bir Japon bilimadamı tarafından hazırlanmıştır. Kitabın sonunda, sayfa 152'den itibaren iyi bir bibliyografya verilmiş, yazarların özgeçmişleri de eklenmiştir.

İlk bölüm, İstanbul Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Şevket Dönmez tarafından hazırlanan "Protohistorik Çağ" (s.10-13) bölümüdür. Eldeki eserlere göre hazırlanan kısa tanıtma yazısında bazı baskı hataları bulunmaktadır. Sayfa 10'daki Sargon ismi "Şargon", Buruşhanda olması gereken ad da "Bruşanda", Şar Tamhari metni de İngilizce "Shartamhari" olarak verilmiştir. Nitekim bu bölümde "Orta Tunç çağından önceki dönem olan İlk Tunç Çağları (M.Ö.3500-2000) ve onun öncülü olan Geç Kalkolitik çağ, Prehistorik Çağların başlangıcı niteliğini taşır" ifadesindeki Prehistorya, Protohistorya olmalıdır. Nitekim cümlelerin gerisi de buna açıklık getirmektedir.

¹ A.Öztan, A Group of Early Bronze Age pottery from the Konya and Niğde Regions, T.Özgüç'e Armağan, Ankara 1989, 407-418.

Protohistorik çağ incelenirken, ülkemizin tümü aynı potaya konulmaktadır. Bir üst paragrafın sonunda yer alan ifade Güneydoğu Anadolu için geçerli olmadığını sanıyoruz. Çünkü Güneydoğu Anadolu bölgesi, diğer bölgelerden farklı ele alınmalıdır. Nitekim Geç Uruk çağı yerleşmeleri olan Hacinebi Tepesi ve Tilbeş yerleşmelerinde ilk numaralı tablet izlerine rastlanmıştır. Kazane Hüyüğü'nde ele geçen bir ErHanedanlar II dönemi tablet kopyası ile Tilbeş'te bulunan çiviyazılı seramik parçaları, bu bölgenin diğer bölgelerden yazıyla daha erken tanıştığının kanıtıdır². Nitekim Tel Pir Hüseyin'de bulunan Naram-Sin steli ile Urfa yakınlarında bulunan Şu-Durul'un memuruna ait ağırlık, Maniştusu'nun Kamışlı yakınlarında bulunan yazıtlı bakır tası, gelecekte bu çağa ait arşivlerin bulunabileceğine işaret etmektedir³. Bunu sınırlarımızın ötesinde Kuzey Suriye'de yapılan kazılarda bulunan ErHanedan III Dönemi (Tel Beydar-Nabada) çivi yazılı belgeleri de desteklemektedir.

Sayfa 12'de mezarlıkların, Eski Tunç II-III dönemlerinde yerleşmelerde geniş alanlar oluşturduğu söylenmiştir. Bunun için verilen örneklerden Batı Anadolu'dakilerden hiçbiri yerleşim yeri içi mezarlıklara sahip değildir. Bilhassa Batı Anadolu'da yerleşim yeri dışı mezarlıklar yaygındır. Nitekim Küçükhüyük mezarlığı hüyükten 400 m., Gündürle ve Sarıket mezarlıkları 250 m. uzaklıktadır. Buralara erişkinler gömülmede, çocuklar ise yerleşim yerinde evlerin içi veya civarına serbestçe gömülmektedir. Bu durum İç Anadolu'da bile görülmektedir. Balıbağ mezarlığı 350, Horoztepe mezarlığı 200 metre uzakta yapılmıştır. Ancak İç Anadolu'da Alaca Hüyük ve Güneydoğu Anadolu'da Gedikli, Tilmenhüyük, Oylum gibi merkezlerde bulunan oda mezarlar, önemli kişilere ait olması nedeniyle yerleşim yeri içinde yapılmışlardır. Güneydoğu Anadolu'da da mezarlıklar hüyükün dışında bulunmaktadır. Örneğin Lidar hüyük, Birecik mezarlıkları, yerleşimin dışında bulunmaktadır.

Sayfa 13'te söz edilen Orta Tunç çağı yerleşim yeri dışı mezarlıklarına Acemhüyük ve Balıbağ mezarlıkları verilebilir⁴.

Bu bölümde resim 5-9'da verilen pişmiş topraktan boğa heykelcikleri için Eski Tunç II-III tarihleri verilmiştir. Ancak Eski Tunç çağında bu tür boğa heykelcikleri pek görülmemektedir. Söz konusu eserlerin Demir Devrine ait olması mümkün gibi görünmektedir.

Resim 127'de görülen yeşilimsi taştan (krizopras olabilir) yapılmış, kenarından iki keçi başı çıkan baklava dilimi şeklindeki eser dikkati çekmekte olup Güneydoğu Anadolu'dan gelmiştir.

Resim 17-21'de verilen Kars civarından getirilmiş pişmiş topraktan, üzerinde çizi bezekleri bulunan değişik boydaki çömlekler için de İlk Tunç III Çağı'na ait olduğu belirtilmiştir. Bu tarz kapların tarihlenmeleri oldukça güçtür. Doğu Anadolu bölgesi eserleri üzerinde çalışmalar devam etmekte olup bazı bilgilerimizin değişeceği görülmektedir. Bu tür kaplardan Ege

² J.G.Fuansenta, 2001 Tilbeş and Tilvez Höyük Salvage Excavation Report, 24. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. cilt Ankara 2003, 370.

³ J.G.Westholz, Relations between Mesopotamia and Anatolia in the Age of the Sargonic Kings, 34. Uluslararası Assirioloji Kongresi, Ankara 1998, 10 ve 18.

⁴ M.Süel, Balıbağ 1988 Kurtarma Kazısı, TAD 28, 1989, 145-164: a.y., Balıbağ 1990 Kurtarma Kazısı, II. Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu, 1992, 129-146: A.Özcan, Preliminary Report on the Arıbağ Cemetery at Acemhüyük, Essays on Ancient Anatolia in the Second Millenium B.C., Wiesbaden 1998, 167-182.

Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eski Eser Koleksiyonu'nda da vardır. Sağlam durumda olmaları onların mezarlarda ele geçtiğini göstermektedir. Bu eserlerin daha geç bir tarihe belki de Erken Demir Çağı'na konulması yeni bilgilerin ışığında mümkün gibi görünmektedir⁵.

Lidar hüyükten bahseden kısa yazıda (s.25'te) sanki halen mevcutmuş gibi söz edilmektedir. Bu tarihi ve arkeolojik açıdan önemli hüyük ne yazık ki diğer birçokları gibi Atatürk Barajı gölü altında kalmıştır.

Sayfa 26'da görülen kırmızı astarlı, emziği ve kulbu hayvan biçimli olan seramiğin, dipnotta verilen bilgiye göre Çanakkale civarında ele geçmesi oldukça zordur. Bu eser, İran kökenli değilse Doğu Anadolu'daki bir merkezden bulunmuş olması daha mümkündür.

Bu bölümde yer alan ve Sümerolog Veysel Donbaz tarafından işlenmiş iki tablet dikkati çekmektedir. Bilindiği gibi ülkemizdeki özel koleksiyonlarda bulunan çiviyazılı tabletlerin sayısı çok azdır. Bunların bir kısmı Kültepe-Kaniş kökenli olup diğerleri satın alma yoluyla gelmişlerdir. Bunlar içindeki en büyük grup, hem Kültepe hem de Mezopotamya tabletlerini kapsayan, Sadberk Hanım Müzesi (32 adet) koleksiyonudur⁶. Bunun yanında Ankara ve İstanbul'daki özel koleksiyonlarda az sayıda tablet (bildiğimiz kadarıyla 38 adet) korunmaktadır⁷. Bu çiviyazılı tabletlerden 25 no.lu olan, tarla satışından bahseden bir tablet olup Donbaz tarafından M.Ö.17-16. yy.la tarihlenmiştir.

Bu tablet, bugün Cenevre'deki Musée d'Art et d'Histoire'de bulunan ve Gelb ile Sollberger tarafından yayınlanan tablet ile aynı arşive aittir⁸. Cenevre'deki söz konusu tablet 1954 yılında müzeye getirilmiştir. Cenevre ve Tatış tabletlerinin her ikisi de boyut, biçim ve yazı açısından hemen hemen aynıdır. Üzerlerinde silindirik mühürlerinin izleri olup, Cenevre'dekinin C baskısı Tatış tabletinde de mevcuttur. Cenevre tabletindeki konu da bir tarla satışdır ve Galzi'den miras kalmış olan tarla yine Varad-Şerua'nın oğlu Şamaş-taklaku'ya satılmaktadır. Satılan mülke komşu arsa sahipleri de hemen hemen aynıdır. Bu nedenle biz de her iki tabletin de aynı arşive ait olduğunu düşünüyoruz. Gelb ve Sollberger de tableti, Eski Asur'un sonu ile Eski Babil'in başına tarihlenmiştir ki bu da Tatış tabletinin tarihlenmesinden biraz farklıdır. Bu tabletlerin, neredeyse 50 yıl sonra İzmir'e gelmesi, Güneydoğu Anadolu'da ortaya çıkarılmamış bir tablet arşivinin varlığını da göstermektedir.

Sayfa 28'deki Akkadica dergisi yanlışlıkla Accadica olarak yazılmıştır.

Genel olarak kitap, özellikle arkeoloji açısından farklı ve yeni eserleri ihtiva etmesi nedeniyle değerlidir. Diğer taraftan, koleksiyonlarımızın eserlerini yayınlamaları veya yayınlamaları bilim açısından önemlidir. Nitekim özellikle Ankaralı koleksiyonerlere ait eserler

⁵ Bkz. O. Belli ve E. Konyar, Doğu Anadolu bölgesi'nde Erken Demir Çağı kale ve Nekropoller, İstanbul 2003, 54-55 ve resim 40.

⁶ V. Donbaz, Sadberk Hanım Müzesinde Bulunan Çiviyazılı Belgeler, İstanbul 1999.

⁷ V. Donbaz, Some Selected Neo-Assyrian Texts from Istanbul and Elsewhere, SAAB XII-2, 1998, 57-82: Burada Gaziantep Müzesi'ndeki bir tablet dışında bir özel koleksiyona ait altı adet tableti yayınlamıştır. Ayrıca İstanbul'daki koleksiyonlarda 25 adet daha tablet olduğunu da bildirir. Ankara'daki koleksiyonlarda da 7 adet tablet vardır.

⁸ I.J. Gelb – E. Sollberger, The First Legal Document from the Later Old Assyrian Period, Journal of Near Eastern Studies 16, 1957, 163-175

Süleyman Özkan

bilimadamları ve müzeciler tarafından yayınlanmaktadır⁹. Elbette gerek müze gerekse özel koleksiyonlarda bulunan eserlerin yayınlanması gerekmektedir. Bu bakımdan kitabın, diğer koleksiyonlere de örnek olmasını diliyoruz.

Süleyman Özkan

⁹ Bu konuda Anadolu Medeniyetleri Müzesi yıllıklarına bakılabilir.